

Türk Siyasetinde Şuursuz Bir Eylem: Kitle Psikolojisi

"Kitle" TDK sözlüğünde, "*Bir yerde toplanmış, bir araya gelmiş insan topluluğu*" olarak ele alınmaktadır. Yani insanların kümelendiği alanlar, kitledir. Peki bu kitleleri bir araya getiren ve onları aynı amaç uğrunda birleştiren şey nedir? Cevap: "*Kitleler Psikolojisi*"

Seçincilik yani elitizm yanlısı bir liberal olan Gustave Le Bon'un başyapıt eseri *Kitleler Psikolojisi*¹ yazıldığı günden bu yana üzerinde kimi kritikler gerçekleştirilmiş olsa da² geçerliğini büyük oranda hâlâ korumaktadır. 1895 yılında yazılan bu eser okunduğu takdirde, okurun kafasında kitle psikolojisinin bir nevi "*şuursuzluk*" hali olduğu izlenimi ortaya çıkacaktır. Bu yazımızda, Le Bon'un bize söylemek istediklerinin, güncel toplumumuzdaki karşılıklarına göz atacağız.

Le Bon, kitlenin oluşmasında bireylerin eğitimlerinin veya yaşamlarının bir önemi olmadığını yani türdeş olmayan insanların bir araya gelerek müşterek fikirlerde buluşabildiğini ve bu fikirleri, cansıparane şekilde savunabildiklerini öne sürmektedir. Kitlenin parçası olan bireylerin ise zamanla aynı duygu ve düşüncelere sahip olmaya başladıklarını vurgular.³ Aslında kitle psikolojisi denen şey, bir yobazlık veya holiganlık halidir. Bu durumu, bulunduğumuz dönemdeki Türk siyasal hareketlerinde net şekilde görebilmekteyiz.

Parti savunuculuğu; partiye gönül verenlerin, muktedirler tarafından kolaylıkla yönetilmesine vesile olmaktadır. Le Bon'a göre kitledeki birey; kararları beyniyle değil, omuriliği ile almaktadır. Adeta muktedirler tarafından hipnotize edilen kitle, hipnotizmacının elinde bir oyuncağa dönüşür, kitlenin duyguları ve düşünceleri belirlenen yöne kolaylıkla çekilebilir. Buna misal vermek gerekirse AKP'nin "*Çözüm Süreci*" iyi bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

16 Temmuz 2014 tarihinde resmî olarak başlayan *Çözüm Süreci*, AKP seçmeni tarafından liderinin telkinleri vasıtasıyla kolaylıkla yumuşak bir zemine çekilebilmiştir.⁴ Bu dönemde AKP'nin, HDP⁵ ile açık ilişki yürütmesini ve Öcalan ile görüşmesini normal karşılayan iktidar seçmeninin "*Ne olacak? Silahlar sustu ya!*" kabilinden süreci savunduğu bilinmektedir. Fakat sürecin sona ermesiyle beraber "*Ne olacak? Silahlar sustu ya!*" diyen seçmen, Erdoğan'ın telkinleriyle birlikte ani bir dönüşüm göstermiş ve HDP'nin terör ile iş birliği yaptığını savunmaya başlamış ve hatta HDP ile aynı kadraja girenleri dahi lanetler bir hale dönüşmüştür. Le Bon'un şu alıntısı bu durumu güzel şekilde özetlemektedir:

*"Kalabalıklar, kendilerini etkilemeyi bilen yüksek irade sahibi insanları dinlemeye hazırdır. Kitle içinde bir araya gelen bireyler, kendi iradelerini yitirip içgüdüsel olarak kendilerinde eksik bu niteliğe sahip kişiye dönerler."*⁶

¹ Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, (Çev. Filiz Karaküçük), İstanbul, Kapra Yayıncılık, 2020.

² Sigmund Freud, *Kitle Psikolojisi*, İzmir, Cem Yayınevi, 2020.

³ Le Bon, a.g.e, s. 21-24.

⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140716-1.htm>

⁵ Resmî gazetede Çözüm Süreci'nin ilan edilmesinden birkaç gün evvel BDP kendini adını değiştirmiş ve yeni sürece makyajlanarak HDP kimliği ile girmişti.

⁶ Le Bon, a.g.e, s. 95.

Kitleye ait olan insanların bir noktadan, onun tam zıddına ne denli yönlendirilebildiği ve kitlenin ne kadar edilgen olduğu bu örnekle sabittir. Bu örneği çoğaltmamız gerekirse AKP'nin iktidara ilk geldiği dönemdeki KKTC algısı ile bulunduğumuz dönemdeki KKTC algısı da önemli bir örnek teşkil etmektedir.

AKP'nin ilk iktidar yıllarında *Kofi Annan*'ın planını desteklediği⁷ ve "*Yes be annem*" retoriğine sahip çıktığı, halkın da bunu, Erdoğan'ın telkinleri sayesinde garipsemediği bilinmektedir.⁸ Fakat ilerleyen süreçte AKP bu konuda daha katı bir tutum almış ve Cumhur İttifakı'nın da oluşmasıyla beraber Erdoğan, söylemlerini tamamen değiştirerek Kıbrıs Türklerinin adada egemen bir devlet olarak tanınmasını desteklediklerini dile getirmiştir.⁹ Erdoğan'ın bu değişen stratejisi halk tarafından yine desteklenmiş ve Kıbrıs ilerleyen süreçte *Mavi Vatan*'a dahil edilmiş,¹⁰ nihayetinde bununla ilgili konferanslar dahi yapılmıştır.¹¹ Görüldüğü üzere "*Kalabalıklar, kendilerini etkilemeyi bilen*" insanları sorgusuzca ve coşkun bir halde kabul etmektedir.

Le Bon'un dikkat çeken bir başka iddiası da şudur:

*"Günümüzdeki tüm devlet adamları, az önce bahsettiğim temel fikirlerdeki hatalı tarafların farkındadır fakat bu fikirlerin etkileri hala çok güçlü olduğundan, artık doğruluğuna inanmadıkları ilkelere göre halkı yönetmeye mecburdurlar."*¹²

Bu alıntı ise *Başkanlık Sistemi* döneminde Erdoğan'ın ekonomi üzerindeki etkisinin giderek artması ve buna bağlı olarak Türk ekonomisinde yaşanan olayları akla getirmektedir. Uzmanların uyarılarına kulak asmayarak klasik iktisat ilkelerini reddedercesine "*Faiz sebep, enflasyon sonuç*" denerek Türk ekonomisinin üzerinde adeta somut bir deney yapılması ve TL'de yaşanan büyük değer kaybı, Türk halkının değersizleşmesine yol açmıştır. Uzun süre faiz indirerek enflasyonun önüne geçilemeyeceği, her faiz indirimi kararı sonrası kendini göstermiştir. AKP kurmayları tarafından da görülen bu realite, ısrarla göz ardı edilmiştir çünkü yukarıda Le Bon'dan alıntıladığımız gibi "(onlar) *artık doğruluğuna inanmadıkları ilkelere göre halkı yönetmeye mecburdurlar.*" Zira siyasiler; inandırıcılıklarını ve karizmalarını kaybetmemeleri için bu yolun nihayetine kadar gitmek zorundadırlar. Sonrasında suçlanacak biri elbette bulunabilir.

Le Bon'un bir başka saptamasına göre ise bireyler, kitleye dahil oldukları anda tek başlarına yapmayacağı eylemlere kalkışır, cüretkârlaşır. Yalnız başınayken eline silah alamayacak veya bir binayı kundaklayamayacak bir şahıs, arkasına bir topluluğu aldığı anda, kendi köklerinden gelen acımasız ve ilkel dürtülerini harekete geçirerek bir başka kimliğe bürünebilirler.¹³ Bu kimlik, aslında o şahsın bilinçaltında baskıladığı "*İd*"idir.¹⁴ Bunlara ek

⁷ https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/politika-haberleri/erdogan-annan-a-destek-surecek_ID480340/

⁸ <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/yes-be-annem-333332>

⁹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57885748>

¹⁰ <https://www.trthaber.com/haber/dunya/tatar-kktcnin-turk-dunyasinin-mavi-vatandaki-temsalcisi-oldugunu-soyledi-803105.html>

¹¹ <http://www.konya.gov.tr/milli-davamiz-kibris-ve-mavi-vatan-konferansi-duzenlendi>

¹² Le Bon, a.g.e, s. 53.

¹³ Le Bon, a.g.e, s. 32.

olarak kitle içerisindeki birey, adına "dava" dediği kitlesi uğruna infazcılık da yapabilir. Ölümünden uzun bir süre geçmiş ve hala iddianamesi hazırlanamamış Sinan Ateş'in katli bu konu hakkında somut bir örnek teşkil edebilir. Kati bir neticeye ulaşmaktan uzak olan Sinan Ateş davasının siyasi bir bağlantı dahilinde yapıldığı açıktır. Ateş'i öldüren tetikçilerin kuryesinin, bir MHP milletvekilinin evinde bulunduğuunun polis tarafından tespit edilmesi, bu iddiayı güçlendirmektedir.¹⁵ Bu durum, bize, Le Bon'un kitlelerin dava uğruna kıyıcı olabileceğine yönelik tezini desteklemektedir.¹⁶

Le Bon'un bir diğer önemli tezi de kitlelerin düşünce adamlarının peşinden değil, eylem adamlarının peşinden gittiğine yönelik tasavvurudur. Son dönemde gündemde olan partileri göz önüne getirelim: AKP, MHP, CHP, HDP, İYİP, YRP, Saadet Partisi, Zafer Partisi, Gelecek Parti, DEVA...

Bu partilerin liderlerinin eğitim durumları göz önüne alındığında, Le Bon'un tezindeki haklılık kendini göstermektedir. Ahmet Davutoğlu, Meral Akşener, Ümit Özdağ, Fatih Erbakan, Temel Karamollaoğlu ve Ali Babacan gibi simaların lisans eğitimlerinden sonra akademik camiaya girdikleri ve tez yazdıkları görülmektedir. Fakat Recep Tayyip Erdoğan, Devlet Bahçeli, Özgür Özel ve HDP eş genel başkanlarının akademik boyutta tezleri bulunmamaktadır. Son yerel seçim baz alındığında, akademik tezleri bulunmayan bu dört parti liderlerinin toplumdaki oy oranları yüzde 90,62 etmektedir.¹⁷ Buradan hareketle Le Bon'un şu sözü, bu iddiayı giderek somutlaştırmaktadır:

"Kalabalıklar, kendilerini etkilemeyi bilen yüksek irade sahibi insanları dinlemeye daima hazırdır. Kitle içinde bir araya gelen bireyler, kendi iradelerini yitirip içgüdüsel olarak kendilerinde eksik bu niteliğe sahip kişiye dönerler."¹⁸

Kısacası, akademik temelden gelen siyasiler ile alaylı siyasileri bir araya getirdiğimizde toplumun alaylı kesime daha yakın olduğu açık şekilde görülmektedir. Bu durum, akademisyenlerin öğretmen kimliğini terk edememesi ve sahne adamları olmamasıyla da ilişkilendirilebilir.

Kitle psikolojisinin bir başka örneğini de CHP seçmeninde açık şekilde görebilmekteyiz. 2023 yılındaki genel seçimlere büyük beklentilerle giren muhalefetin Erdoğan'ı indireceği zannı oldukça yaygın bir kanaatti. Fakat beklentilerin gerçeklikle örtüşmemesi kimi şeylerin sorgulanmasına sebep olmuş ve Kılıçdaroğlu önderliğinde seçimin kaybedilmesine neden olan CHP'ye tepki doğmaya başlamıştı. CHP kurultayında Özgür Özel'in genel başkan seçilmesi ilk başlarda heyecan uyandırmamış ve küçük partilerin oylarını kendisine devşirerek oy oranını arttıran CHP'nin mahallî seçimlerde başarısız olacağı yönünde bir algı oluşmaya başlamıştı. Misal olarak Yavuz Ağralıoğlu 2023 Genel Seçimleri sonucu itibarıyla "*Muhalefetin selasının okunduğunu*", 2024 Mahallî Seçimleri'nde ise "*muhalefetin*

¹⁴ <https://evrimagaci.org/id-ego-ve-superego-nedir-freudun-yapisa-l-kisilik-kurami-gunumuzde-kabul-goruyor-mu-11867>

¹⁵ <https://www.indyturk.com/node/595876/tolga-sardan-iste-o-gece-mhpli-kilavuzun-evinde-yasanan-anlar>

¹⁶ Le Bon, a.g.e, s. 31, 32.

¹⁷ <https://secim.cnnturk.com/31-mart-2024-yerel-secimleri/secim-sonuclari/>

¹⁸ Le Bon, a.g.e, s. 95.

cenazesinin kılınacağı" ileri sürmüştü.¹⁹ Bu beyanlar, muhaliflerin gösterdiği reflekslerle de uyum halindeydi. Lakin iş sandığa geldiği zaman, birey konumunda bulunan muhalif seçmen kendi siyasi tercihini bir kenarı bırakıp anti-Erdoğanist kitleye dahil olmak istemiş ve seçim sonuçları itibarıyla AKP yerelde ikinci parti konumuna düşmüştü. Nihayetinde benliğini kaybeden birey, yine kitlenin bir parçası olmuştu.

Türk siyasal hayatının yakın dönemdeki serencamına baktığımızda Gustave Le Bon'un tezlerinin hala geçerli olduğunu net şekilde söyleyebilmekteyiz. Bu durum bize gösteriyor ki teknoloji, sağlık ve eğitim her ne kadar gelişirse gelişsin, insan, duygulardan ibarettir ve onun kararlarına en büyük katkıyı duyguları yapmaktadır.

Burak Candemir, "Türk Siyasetinde Şuursuz Bir Eylem: Kitle Psikolojisi"

<https://www.fikirtepediya.com/siyaset/turk-siyasetinde-suursuz-bir-eylem-kitle-psikolojisi/> (Yayın Tarihi: 24 Nisan 2024).

¹⁹ <https://www.yeniakit.com.tr/haber/yavuz-agiralioglu-muhalefeti-gomdu-selasi-okunmustu-simdi-cenazesi-kilinacak-1840411.html>